

Calitatea procesuală a părților în cadrul unor proceduri speciale din Codul de procedură civilă

The procedural capacity of parties in special proceedings under the Code of Civil Procedure

Asist. univ. dr. **Andreea Marcela Praja (Herdean)***

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad

Facultatea de Științe Juridice

Abstract

In this article, I will focus on analyzing the procedural capacity of the parties in special proceedings under the Code of Civil Procedure.

The first part will address the concept in the context of special divorce proceedings, referring to the strictly personal nature of the action.

The second part will analyze procedural capacity in proceedings concerning the approval of protective measures for persons with intellectual and psychosocial disabilities. The third part is dedicated to the procedure for declaring death.

In the fourth part, we will present the topic in the context of judicial partition proceedings.

The last part of this article is dedicated to the special procedure for possessory claims.

Key words: *procedural quality; divorce proceedings; death declaration proceedings; judicial partition proceedings; possessory claims.*

Rezumat

În cadrul acestui articol mă voi axa pe analiza calității procesuale a părților în cadrul unor proceduri speciale din Codul de procedură civilă.

Prima parte va aborda noțiunea în cadrul procedurii speciale a divorțului prin raportare la caracterul strict personal al acțiunii.

A doua parte va analiza calitatea procesuală în cadrul procedurii privind încuviințarea unor măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale.

Partea a treia este dedicată procedurii de declarare a morții.

În partea a patra vom prezenta tema în cadrul procedurii partajului judiciar.

Ultima parte din acest articol este dedicată procedurii speciale privind cererile posesorii.

Cuvinte-cheie: *calitatea procesuală; procedura divorțului; procedura de declarare a morții; procedura partajului judiciar; cererile posesorii.*

1. Procedura divorțului

Potrivit art. 918 C. pr. civ.:

(1) Desfacerea căsătoriei prin divorț poate fi cerută numai de soți.

(2) Cu toate acestea, soțul care beneficiază de tutelă specială poate cere divorțul prin reprezentant legal sau personal în cazul în care face dovada că are discernământul neafectat.

Acțiunea de divorț are caracter strict personal, astfel că, de principiu, nimeni nu o poate exercita în locul soțului reclamant, iar ca pârât nu poate fi chemat decât celălalt soț.

Prin urmare, legitimarea procesuală în promovarea acțiunii de divorț aparține numai soților¹.

Nu pot promova această acțiune creditorii soților, pe calea acțiunii oblice. De asemenea, în opinia noastră, creditorii soților nu pot nici continua acțiunea de divorț introdusă de unul dintre soți, în caz de deces al acestuia din urmă.

În doctrină s-a apreciat că acest drept nu îl are nici procurorul².

Însă, în opinia noastră, procurorul poate porni orice acțiune civilă în numele persoanelor prevăzute la art. 92 alin. (1) C. pr. civ., pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor cu privire la care au fost dispuse unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege, inclusiv în cadrul acțiunilor cu caracter personal și, pe cale de consecință, în cadrul acțiunilor de divorț.

Totodată, dat fiind și caracterul strict personal al acțiunii de divorț, aceasta nu poate fi pornită de moștenitorul unuia dintre soți după decesul acestuia³.

Prin excepție de la acest principiu, prevederile art. 380 alin. (1) C. civ. permit continuarea acțiunii de divorț de către moștenitorii soțului reclamant în cazul în care cererea de divorț se întemeiază pe motivul prevăzut la art. 373 lit. b C. civ., respectiv atunci când prin cererea de divorț se invocă culpa exclusivă a soțului pârât⁴.

În continuare, prevederile art. 926 C. pr. civ. reglementează soluția în cazul în care acțiunea este continuată de către moștenitori când cererea de divorț se întemeiază pe culpa exclusivă a pârâtului.

* herdean_andreea@yahoo.com.

¹ G. Răducan, *Drept procesual civil. Căile de atac. Procedura necontencioasă judiciară. Proceduri speciale*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 298.

² G. Răducan, *op. cit.*, p. 298; G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil*, ediția a 5-a, Editura Hamangiu, București, 2020, p. 944.

³ G. Răducan, *op. cit.*, p. 298.

⁴ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 944.

Mai exact, în situația în care instanța, după introducerea în cauză a moștenitorilor reclamantului, în urma administrării probelor, nu reține culpa exclusivă a pârâtului la divorț, ci culpa comună sau chiar culpa reclamantului, nu va pronunța divorțul, ci va dispune închiderea dosarului prin hotărâre definitivă, reținând că, prin decesul soțului reclamant, căsătoria a încetat.

În ipoteza în care, după introducerea în cauză a moștenitorilor reclamantului, în urma administrării probelor, instanța constată culpa exclusivă a soțului pârât, căsătoria se socotește desfăcută la data introducerii cererii de divorț de către soțul reclamant.

2. Procedura privind încuviințarea unor măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale

În forma sa inițială, Codul civil reglementa în cadrul prevederilor art. 164 și următoarele instituția punerii sub interdicție judecătorească ca măsură de ocrotire.

Prevederile art. 164 alin. (1) C. civ. au făcut obiectul excepției de neconstituționalitate, care a fost admisă prin Decizia nr. 601/2020⁵ pronunțată de Curtea Constituțională.

În urma deliberărilor, Curtea Constituțională a admis, cu unanimitate de voturi, excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 164 alin. (1) C. civ. sunt neconstituționale⁶.

Curtea a reținut încălcarea prevederilor constituționale ale art. 1 alin. (3), art. 16 și art. 50, astfel cum se interpretează acestea potrivit art. 20 din Constituție și prin prisma art. 12 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități⁷.

În motivarea soluției de admitere, Curtea a reținut, în esență, faptul că măsura de ocrotire a punerii sub interdicție judecătorească reglementată de art. 164 alin. (1) din C. civ. nu este însoțită de suficiente garanții care să asigure respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului.

Aceasta nu ține cont de faptul că pot exista diferite grade de incapacitate și nici diversitatea intereselor unei persoane; nu se dispune pentru o perioadă determinată de timp și nu este supusă unei revizuii periodice⁸.

Prin urmare, Curtea a reținut că orice măsură de ocrotire trebuie să fie proporțională cu gradul de capacitate, să fie adaptată la viața persoanei, să se aplice pentru cea mai scurtă perioadă de timp, să fie revizuită periodic și să țină cont de voința și preferințele persoanelor cu dizabilități⁹.

⁵ Decizia nr. 601/2020 pronunțată de Curtea Constituțională referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 164 alin. (1) din Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 88 din data de 27 ianuarie 2021.

⁶ C. Roșu, *Drept procesual civil. Partea specială*, ediția a 12-a, Editura C.H. Beck, București, 2023, p. 118.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Decizia nr. 601/2020 pronunțată de Curtea Constituțională referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 164 alin. (1) din Codul civil citată în C. Roșu, *op. cit.*, p. 118.

⁹ *Ibidem*, p. 119.

De asemenea, la reglementarea unei măsuri de ocrotire, legiuitorul trebuie să țină cont de faptul că pot exista diferite grade de incapacitate, iar deficiența mintală poate varia în timp.

Lipsa capacității psihice sau a discernământului poate lua diferite forme, spre exemplu, totală/parțială sau reversibilă/irreversibilă, situație care reclamă instituirea unor măsuri de ocrotire adecvate realității și care, însă, nu se regăsesc în reglementarea măsurii interdicției judecătorești¹⁰.

Prin urmare, diferitelor grade de dizabilitate trebuie să le fie atașate grade de ocrotire corespunzătoare, în reglementarea măsurilor juridice legiuitorul trebuind să identifice soluții proporționale.

O incapacitate nu trebuie să conducă la pierderea exercițiului tuturor drepturilor civile, ci trebuie analizată în fiecare caz în parte¹¹.

Orice persoană trebuie să fie liberă să acționeze în vederea dezvoltării personalității sale, statul, în virtutea caracterului său social, având obligația de a reglementa un cadru normativ care să asigure respectarea individului, deplina exprimare a personalității cetățenilor, a drepturilor și libertăților lor, a șanselor egale, având ca rezultat respectarea demnității umane¹².

Ca urmare a deciziei instanței de contencios constituțional a fost adoptată Legea nr. 140/2022¹³ privind încuviințarea unor măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale.

Or, astfel cum s-a arătat în articolele de specialitate publicate după intrarea în vigoare a legii arătate anterior¹⁴, această lege instituie trei forme de ocrotire: asistența pentru încheierea actelor juridice, consilierea judiciară și tutela specială.

Prima situație, asistența pentru încheierea actelor juridice, este reglementată la art. 1 din Legea nr. 140/2022, potrivit căruia majorul care, din cauza unei dizabilități intelectuale sau psihosociale, are nevoie de sprijin pentru a se îngriji de persoana sa, a-și administra patrimoniul și pentru a-și exercita, în general, drepturile și libertățile civile poate solicita notarului public numirea unui asistent, în condițiile Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, republicată, cu modificările ulterioare, pentru o durată de maximum 2 ani.

Asistentul este autorizat să acționeze ca intermediar între majorul care beneficiază de asistență și terțele persoane, fiind prezumat că acționează cu consimțământul majorului în acordarea asistenței.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 500 din data de 20 mai 2022.

¹⁴ S. Stănilă, C. Roșu, *Procedura punerii sub interdicție judecătorească în „haine noi”*, publicat în Revista Dreptul nr. 11/2022, pp. 51-65, citat în C. Roșu, *op. cit.*, p. 119.

Din aceste dispoziții, astfel cum s-a arătat în doctrină, reiese că majorul are capacitate de exercițiu deplină, astfel cum confirmă și prevederile art. 3 alin. (1) din Legea nr. 140/2022, care dispun că numirea asistentului nu aduce atingere capacității de exercițiu a majorului¹⁵.

Cu privire la persoana care are calitate procesuală activă pentru a solicita un asistent în temeiul prevederilor arătate anterior, apreciem faptul că aceasta se regăsește în persoana majorului.

Prevederile legale stabilesc la art. 1 alin. (1) din Legea nr. 140/2022 în mod expres persoana care poate solicita notarului public numirea unui asistent ca fiind majorul care, din cauza unei dizabilități intelectuale sau psihosociale, are nevoie de sprijin pentru a se îngriji de persoana sa, a-și administra patrimoniul și pentru a-și exercita, în general, drepturile și libertățile civile.

Trecând la celelalte două situații arătate anterior, procedura instituirii consilierii judiciare sau a tutelei speciale, cu privire la aceste două instituții vom prezenta faptul că legea recunoaște calitate procesuală activă mai multor persoane.

Însă, inițial, prin raportare la modificarea legislativă care a intervenit, vom prezenta noua reglementare în domeniul ocrotirii persoanelor prin instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale.

Astfel cum s-a arătat în doctrină, diferența dintre cele două măsuri de ocrotire este dată de gradul de deteriorare a facultăților mintale ale persoanei care are nevoie de ocrotire¹⁶.

Mai exact, potrivit prevederilor art. 164 alin. (2) C. civ., o persoană poate beneficia de consiliere judiciară dacă deteriorarea facultăților sale mintale este parțială și este necesar să fie consiliată în mod continuu în exercitarea drepturilor și libertăților ei¹⁷.

În schimb, potrivit art. 164 alin. (4) C. civ., o persoană poate beneficia de tutelă specială dacă deteriorarea facultăților sale mintale este totală și, după caz, permanentă și este necesar să fie reprezentată în mod continuu în exercitarea drepturilor și libertăților ei¹⁸.

Ambele măsuri nu pot fi luate decât dacă nu poate fi asigurată o protecție adecvată a persoanei ocrotite prin instituirea asistenței pentru încheierea actelor juridice, iar în cazul tutelei speciale, dacă nu poate fi asigurată protecția persoanei nici prin consilierea judiciară¹⁹.

În final, cu privire la procedură, cererea de luare a unei măsuri de ocrotire se soluționează de instanța de tutelă în a cărei circumscripție persoana își are domiciliul. În lipsa vreunei alte mențiuni, instanța competentă material va fi judecătoria, iar teritorial,

¹⁵ C. Roșu, *op. cit.*, p. 119.

¹⁶ *Ibidem*, p. 120.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

cea în circumscripția căreia își are domiciliul persoana pentru care se solicită instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale²⁰.

Și, ajungând la ceea ce ne interesează în această cercetare, calitatea procesuală, trebuie să stabilim persoanele care au calitate procesuală recunoscută de lege pentru a se adresa instanței cu o astfel de cerere în vederea protejării intereselor unei persoane prin instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale.

Potrivit art. 165 din C. civ., astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale poate fi cerută:

- de cel care necesită ocrotire;
- de soțul sau de rudele acestuia, de afini;
- de persoana care locuiește cu el;
- precum și de celelalte persoane, organe, instituții sau autorități prevăzute la

art. 111, care este aplicabil în mod corespunzător.

Prin urmare, calitatea procesuală activă în cadrul unui litigiu având ca obiect instituirea consilierii judiciare sau a tutelei speciale în persoana celui care necesită ocrotire este reglementată în mod expres în persoana soțului a rudelor acestuia, a afinilor sau în persoana care locuiește cu cel care necesită a fi ocrotit.

Cu titlu de exemplu ca urmare a modificărilor care au intervenit, în cadrul unei cauze²¹, fiind sesizată cu o cerere de instituire a tutelei speciale de către reclamantul S.S., verișorul primar al persoanei cu privire la care se solicită măsura de ocrotire, instanța a admis acțiunea civilă formulată de către petentul S.S., în contradictoriu cu intimatul T.T.I., și în consecință a dispus instituirea tutelei speciale pentru ocrotirea intimatului T.T.I., persoană ce se află în situația prevăzută în dispozițiile art. 164 alin. (1) și (3) C. civ.

În continuare, instanța a dispus numirea în calitate de tutore special al acestuia pe petentul S.S., în vederea îngrijirii intimatului, în vederea reprezentării acestuia în fața autorităților publice, a instituțiilor publice și private, precum și la unitatea bancară și în vederea administrării bunurilor acestuia, pe o perioadă de 5 ani de la data rămânerii definitive a sentinței.

De asemenea, instanța a încuviințat ca petentul să deschidă și să administreze un cont bancar la o unitate bancară pe numele intimatului T.T.I., în vederea ridicării, depunerii, eliberării de extrase de cont, putând solicita eliberarea unui card și ridicarea cardului bancar emis pe numele persoanei bolnave, împreună cu codul PIN aferent, având dreptul și la închiderea contului, pentru sumele ce reprezintă drepturile ce i se cuvin conform Legii nr. 448/2006, precum și a indemnizației de însoțitor, dacă va fi cazul.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Sentința civilă nr. 6002 din data de 11.04.2024 pronunțată de Judecătoria Arad, nepublicată.

Pentru efectuarea unor acte de dispoziție de către intimatul T.T.I., tutorele special al acesteia, petentul S.S., se va putea adresa instanței de judecată cu o cerere de autorizare a acestor acte.

În final, instanța a atras atenția petentului S.S. asupra dispozițiilor art. 164-175 Cod civil, astfel cum au fost ele modificate prin Legea nr. 140/2022.

Practic, în cadrul acestei cauze prezentat anterior, instanța a recunoscut calitatea procesuală activă în persoana reclamantului care este rudă a persoanei ocrotite, astfel cum prevede art. 165 C. civ. citat anterior.

Însă, revenind la prevederile legale în materie, trebuie subliniat faptul că art. 111 din C. civ. recunoaște calitate procesuală activă și altor persoane sau instituții în vederea formulării unei astfel de acțiuni.

Mai exact, art. 111 C. civ. recunoaște calitate procesuală activă și următoarelor persoane sau instituții:

- persoanele apropiate persoanei, precum și administratorii și locatarii casei în care locuiește acesta;
- serviciul de stare civilă, cu prilejul înregistrării morții unei persoane, precum și notarul public, cu prilejul deschiderii unei proceduri succesorale;
- instanțele judecătorești, cu prilejul condamnării la pedeapsa penală a interzicerii drepturilor părintești;
- procurorul, autoritățile administrației publice locale, instituțiile de ocrotire, precum și orice altă persoană.

Trebuie subliniat faptul că ultima categorie de persoane și instituții, procurorul, autoritățile administrației publice locale, instituțiile de ocrotire, precum și orice altă persoană a fost introdusă tot prin Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, urmărind a fi lărgit cadrul procesual al persoanelor cărora să le fie recunoscută calitatea pentru a se adresa instanței în vederea ocrotirii intereselor persoanelor cu dizabilități sau minorilor.

Prin urmare, prin raportare la prevederile arătate anterior, în mod cert regăsim un număr mare de persoane și instituții cărora legea le acordă calitate procesuală activă expresă pentru a se adresa instanței cu o astfel de cerere de instituire a consilierii judiciare sau a tutelei speciale.

În plus față de normele arătate anterior și de persoanele prezentate în enumerarea anterioară, trebuie să facem referire și la dispozițiile tranzitorii ca urmare a modificării legislative în care, distinct de calitatea procesuală activă prevăzută expres de lege, regăsim și o procedură de reexaminare din oficiu a măsurilor dispuse anterior în temeiul legii vechi privind punerea sub interdicție judecătorească a persoanelor.

Ceea ce prezintă interes este modalitatea în care se sesizează instanța din oficiu cu privire la aceste verificări și cine deține calitate procesuală în cadrul acestora.

Această dispoziție tranzitorie a reexaminării din oficiu a măsurilor punerii sub interdicție dispuse în temeiul legii vechi și înlocuirea acestora cu măsura tutelei speciale au făcut obiectul unei analize în cadrul unor cauze aflate pe rolul instanței.

De exemplu, în cadrul unui litigiu²², instanța a constatat faptul că, în urma reexaminării din oficiu a măsurii punerii sub interdicție judecătorească, prevăzută de Legea nr. 140/2022, se constată că persoana în cauză necesită ajutor și supraveghere permanentă, având abilități funcționale slab dezvoltate, prezintă deteriorarea severă și permanentă a facultăților mintale și are un grad scăzut al funcționării adaptive ce îi afectează autonomia personală, autoîngrijirea realizându-se cu ajutor permanent (deplasarea, igiena personală, medicală etc.), motiv pentru care se impune înlocuirea măsurii tutelei speciale.

În acest sens, în vederea aplicării dispozițiilor tranzitorii și a analizării situației persoanei cu privire la care a fost dispusă punerea sub interdicție, instanța a avut în vedere prevederile art. 20 alin. (1) din Legea nr. 140/2022, potrivit cărora persoanele aflate la data intrării în vigoare a prezentei legi sub interdicție judecătorească vor fi supuse, în ceea ce privește starea și capacitatea lor și măsurile de ocrotire ce vor trebui luate, dispozițiilor Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările ulterioare, astfel cum aceasta a fost modificată și completată prin prezenta lege.

În acest scop, potrivit art. 20 alin. (2) din Legea nr. 140/2022, instanțele judecătorești, din oficiu sau la cerere, vor reexamina toate măsurile de punere sub interdicție judecătorească și, după caz, vor dispune înlocuirea acesteia cu una dintre măsurile de ocrotire prevăzute de Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările ulterioare, precum și cu modificările și completările aduse prin prezenta lege. În scris, instanțele vor dispune ridicarea măsurii punerii sub interdicție dacă nu mai sunt îndeplinite condițiile prevăzute de Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările ulterioare, precum și cu modificările și completările aduse prin prezenta lege pentru instituirea unei măsuri de ocrotire.

Practic, aceste modificări stabilesc în sarcina instanțelor de judecată o calitate procesuală specială de sesizare din oficiu cu privire la reexaminarea măsurilor dispuse în temeiul legii anterioare de punere sub interdicție pentru a stabili dacă se impune păstrarea măsurilor de protecție prin instituirea tutelei speciale sau revocarea măsurilor de protecție dacă acestea nu se mai impun.

Până la rămânerea definitivă a hotărârilor pronunțate cu privire la reexaminarea măsurilor dispuse anterior, cei aflați sub interdicție judecătorească se consideră, de plin drept, în ceea ce privește starea și capacitatea lor, ca fiind persoane cu privire la care a fost instituită tutela specială.

Însă, prin raportare la cauza prezentată anterior și cu privire la sarcina instanței de a se sesiza din oficiu se impune, în opinia noastră, a fi efectuată o precizare. Această calitate specială recunoscută instanțelor de judecată de a se sesiza din oficiu cu privire la situația

²² Sentința civilă nr. 3983/2023, pronunțată de Judecătoria Pitești, Secția civilă, publicată în C.M. Mocanu, C.M. Turcu, G.A. Nedelcu, *Drept procesual civil*, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 399.

persoanelor puse sub interdicție reprezintă din redactarea textului și o obligație prevăzută în sarcina instanțelor de a efectua aceste demersuri într-un anumit termen.

Mai exact, potrivit prevederilor art. 20 alin. (6) din Legea nr. 140/2022, reexaminarea din oficiu a măsurilor de punere sub interdicție judecătorească de către instanțele judecătorești se realizează în termen de 3 ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi. Împlinirea acestui termen nu înlătură îndatorirea instanțelor de a reexamina, în continuare, din oficiu, toate măsurile de punere sub interdicție judecătorească.

În plus, în scopul reexaminării, a fost stabilită în sarcina președinților de instanță obligația de a lua măsuri pentru realizarea, în termen de 90 de zile de la data publicării Legii nr. 140/2022 în Monitorul Oficial al României, Partea I, a inventarului dosarelor în care a fost dispusă măsura punerii sub interdicție judecătorească.

3. Procedura de declarare a morții

Cu privire la această procedură specială, potrivit prevederilor art. 49 C. civ., acțiunea având ca obiect declararea judecătorească a morții unei persoane se poate face de către orice persoană interesată.

Practic, prevederile art. 49 C. civ. impun în mod expres condiția justificării interesului de către persoana care introduce acțiunea.

De exemplu, într-o cauză având ca obiect declararea judecătorească a morții, s-a respins excepția lipsei calității procesuale active deoarece, din probele administrate în cauză, instanța a constatat că reclamantul are calitate procesuală activă, în calitate de succesor al tatălui său, având interes în promovarea acțiunii având ca obiect declararea judecătorească a morții²³.

Într-o altă cauză²⁴ având ca obiect declararea judecătorească a morții, instanța a reținut faptul că reclamanta din respectiva cauză nu are calitate procesuală activă deoarece nu a justificat un interes în formularea acțiunii.

Pentru a reține acest fapt, instanța a stabilit faptul că intimatul era fostul concubin al reclamantei, care a justificat interesul său, și implicit calitatea procesuală activă prin aceea că este mama numitei M.A., fiica comună a reclamantei și a intimatului, persoană care, la data înregistrării cererii pe rolul instanței împlinise 18 ani, devenind majoră. În consecință, instanța a constatat că reclamanta nu justifică interes, raportat la motivele invocate în cerere, pentru a formula cererea de declarare judecătorească a morții, fiica sa majoră fiind cea care ar putea obține, astfel cum arată reclamanta, pensie de urmaș sau să culeagă moștenirea tatălui său, în cazul în care aceasta ar fi deschisă, iar nu reclamanta, în calitate de fostă concubină a intimatului.

²³ Sentința nr. 489/2012, pronunțată de Judecătoria Dorohoi, publicată în <https://sintact.ro/#/jurisprudence/526341635/1/decizie-nr-489-2012-din-06-mar-2012-judecatoria-dorohoi-declararea-judecatoreasca-a-mortii-civil>, accesată la data de 03.07.2024.

²⁴ Sentința nr. 1386/2020 pronunțată de Judecătoria Deva, publicată în <https://sintact.ro/#/jurisprudence/534561234/1/sentinta-nr-1386-2020-din-16-sept-2020-judecatoria-deva-declararea-judecatoreasca-a-mortii-civil>, accesată la data de 28.06.2024.

Raportat la aceste considerente, reținând că reclamanta nu justifică interes în promovarea cererii, iar calitatea procesuală activă este condiționată, în cazul procedurii declarării judecătorești a morții, de justificarea unui interes, considerăm că, în mod corect instanța a constatat că reclamanta nu are calitate procesuală activă în cauză.

Într-o altă cauză²⁵, s-a admis excepția lipsei calității procesuale pasive a Primăriei și s-a respins acțiunea civilă având ca obiect declararea judecătorească a morții unei persoane formulată în contradictoriu cu pârâta Primăria – Serviciul de autoritate tutelară ca fiind formulată în contradictoriu cu o persoană fără calitate procesuală pasivă, sens în care s-a reținut faptul că Serviciul de autoritate tutelară nu are calitate procesuală pasivă în cadrul acțiunilor având ca obiect declararea judecătorească a morții.

Într-adevăr, considerăm și noi că unitatea administrativ-teritorială și serviciile din cadrul acesteia nu au calitate procesuală în cadrul acestor acțiuni. În cadrul acțiunilor având ca obiect declararea judecătorească a morții, calitatea de parte o are persoana interesată care formulează acțiunea, precum și persoana față de care se solicită declararea judecătorească a morții, pentru care se numește de către instanță un curator care să îi reprezinte interesele.

4. Procedura partajului judiciar

Cu privire la această procedură specială, prevederile art. 669 C. civ. stabilesc că încetarea coproprietății prin partaj poate fi cerută oricând, afară de cazul în care partajul a fost suspendat prin lege, act juridic ori hotărâre judecătorească.

În continuare, prevederile art. 1143 alin. (1) C. civ., cu referire la partajul succesoral, prevăd că nimeni nu poate fi obligat a rămâne în indiviziune și stabilesc în sarcina moștenitorilor dreptul de a solicita oricând ieșirea din indiviziune, chiar și atunci când există convenții sau clauze testamentare care prevăd altfel.

Așadar, calitatea procesuală activă aparține oricăruia dintre coproprietari (codevăl-mași). Însă, cel care introduce cererea de partaj și care are poziția de reclamant trebuie să îi cheme în judecată pe toți ceilalți coproprietari, care vor avea calitatea de pârâți, în caz contrar partajul fiind lovit de nulitate absolută, potrivit prevederilor art. 684 alin. (2) C. civ.²⁶.

În raport de aceste motive, în practica instanțelor s-a reținut lipsa calității procesuale active a reclamanților, în cazul în care aceștia nu au făcut dovada proprietății bunului a cărui partajare se solicită.

De exemplu, într-o cauză²⁷, reclamantul a invocat drept titlu de proprietate, pentru imobilul a cărui partajare solicită, un testament.

²⁵ Sentința nr. 4363/2016 pronunțată de Judecătoria Arad, nepublicată.

²⁶ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 980.

²⁷ Sentința nr. 997/2016 pronunțată de Judecătoria Târgoviște, nepublicată.

Or, testamentul este un act juridic pentru cauză de moarte ce atestă voința testatorului cu privire la modul de împărțire a bunurilor ce aparțin acestuia la moartea sa și nu face dovada proprietății asupra acestor bunuri.

Prin urmare, atâta vreme cât la dosar nu a fost depus un titlu de proprietate pentru bunul al cărui partaj se solicită, reclamantii în cadrul cererii de partaj fiind două persoane ce nu fac dovada calității lor de coproprietari, în mod corect instanța a constatat că acțiunea este formulată de persoane fără calitate procesuală activă.

Într-o altă cauză, instanța a reținut lipsa calității procesuale, pasive de această dată. Pentru a pronunța această soluție, instanța a constatat că imobilul pentru care se solicită partajul a fost dobândit de reclamantă împreună cu defunctul său soț, în timpul căsătoriei. Soțul a decedat, nefăcându-se dovada dezbaterii succesiunii de pe urma acesteia.

Practic, pârâtei, fiica defunctului, nu i s-a stabilit calitatea de moștenitor de pe urma defunctei și, pe cale de consecință nici calitatea de coproprietar asupra vreunei cote din dreptul de proprietate asupra imobilului pentru care se solicită partajul.

Or, având în vedere că pentru pârâta respectivă nu s-a făcut dovada calității de coproprietar asupra imobilului ce face obiectul cererii de partaj, considerăm că, în mod corect a reținut instanța că aceasta nu justifică, în cauză, calitate procesuală pasivă.

Apreciem soluțiile instanțelor prezentate anterior ca fiind corecte deoarece partajul presupune ca situație premisă existența unui drept de proprietate comună asupra unui bun, titlul ce face dovada acestui drept trebuind deci să preexiste cererii de partaj, ori obținerea acestuia să fie rezultatul admiterii unui capăt de cerere distinct, formulat alături de cererea de partaj, calitatea procesuală aparținând, deci, titularilor dreptului de proprietate comună.

De asemenea, în concordanță cu ceea ce s-a reținut în doctrină²⁸, apreciem că partajul judiciar se caracterizează prin faptul că dă naștere la o judecată dublă, pârâțul fiind considerat și el ca reclamant, deoarece poate obține condamnarea reclamantului inițial chiar fără să fi făcut o cerere reconvențională, ceea ce înseamnă că fiecare parte poate fi privită, în același timp, și ca reclamant, și ca pârât.

Partajul mai poate fi solicitat în timpul căsătoriei, împreună cu cererea de divorț sau ulterior divorțului, cu privire la bunurile dobândite în timpul căsătoriei de către cei doi soți unde, calitatea de parte o au cei doi soți, reclamant fiind soțul care demarează litigiul și pârât, celălalt soț chemat în judecată.

O singură precizare avem cu privire la partajul bunurilor comune dobândite în timpul căsătoriei, am observat în practica instanțelor de judecată faptul că întâmpinarea prin care soțul pârât contestă cotele de contribuție la bunurile dobândite în timpul căsătoriei propuse de reclamant prin cererea de chemare în judecată, sens în care afirmă în favoarea sa o cotă de contribuție mai mare este calificată de instanțele de judecată ca fiind o veritabilă cerere reconvențională.

²⁸ *Ibidem*.

Susținem această opinie deoarece, prin solicitarea unei cote de contribuție mai mare decât cea arătată de reclamant în cuprinsul acțiunii în favoarea sa, pârâtul formulează propriile pretenții cu privire la bunurile care fac obiectul partajului, ceea ce îi redă calitatea de reclamant în cererea reconvențională.

În afară de coproprietari și, desigur, succesorii lor în drepturi, partajul mai poate fi solicitat și de creditorii personali ai acestora sau de creditorii succesiunii²⁹.

De subliniat, cu privire la situația creditorilor personali ai moștenitorilor, prevederile art. 1156 C. civ. care reglementează expres procedura ce trebuie urmată pentru a stabili partea din moștenire care s-ar cuveni moștenitorilor.

Înainte de partajul succesoral, creditorii personali ai unui moștenitor nu pot urmări partea acestuia din bunurile moștenirii.

Creditorii personali ai moștenitorilor și orice persoană ce justifică un interes legitim pot să ceară partajul în numele debitorului lor, pot pretinde să fie prezenți la partajul prin bună învoială sau pot să intervină în procesul de partaj.

Cu toate acestea, potrivit prevederilor art. 1560 alin. (1) C. civ., chiar dacă discutăm despre creditorii personali ai moștenitorilor, creanța acestora este necesar să fie certă și exigibilă pentru a exercita drepturile și acțiunile debitorului atunci când acesta, în prejudiciul creditorului, refuză sau neglijează să le exercite.

De exemplu, într-o cauză³⁰ prin care reclamantul a solicitat ca instanța să dispună ieșirea din indiviziune a pârâților coproprietari asupra terenului moștenit de către aceștia, cerere formulată în calitate de creditor al pârâților, instanța a constatat lipsa calității procesuale active a reclamantului.

Pentru a pronunța această soluție, instanța a reținut că reclamantul este titularul unei obligații de a face a cărei aducere la îndeplinire nu îi conferă dreptul de a promova acțiunea de ieșire din indiviziune și, deci calitate procesuală activă.

Instanța a arătat că această condiție a calității procesuale nu trebuie confundată cu interesul.

Aparent, orice persoană care are un interes personal are și calitate procesuală activă, însă, în anumite cazuri, cum este și speța de față, acțiunea civilă nu poate fi exercitată de unele persoane deși acestea ar justifica un interes personal.

Reclamantul a justificat un interes în prezenta cauză, dar atâta timp cât nu are calitatea de coproprietar sau cel puțin cea de creditor al unui coproprietar, nu poate să exercite acțiunea de ieșire din indiviziune asupra terenului deținut în coproprietate de terțe persoane.

²⁹ G. Răducan, *op. cit.*, p. 374.

³⁰ Sentința nr. 10552/2015 pronunțată de Judecătoria Craiova, publicată în <https://sintact.ro/#/jurisprudence/522600157/1/sentina-nr-10552-2015-din-16-sept-2015-judecatoria-craiova-partaj-judiciar-civil>, accesată la data de 13.06.2024.

Dar, ce se întâmplă dacă bunurile care fac obiectul moștenirii sunt urmărite atât de creditorii moștenirii, cât și de creditorii personali ai moștenitorului și care este ordinea în care aceștia pot urmări bunurile care fac obiectul moștenirii?

Potrivit prevederilor art. 1156 alin. (5) C. civ., din bunurile moștenirii atribuite la partaj, precum și din cele care le iau locul în patrimoniul moștenitorului, creditorii moștenirii vor fi plătiți cu preferință față de creditorii personali ai moștenitorului.

Aceste dispoziții sunt aplicabile și legatarilor cu titlu particular ori de câte ori obiectul legatului nu constă într-un bun individual determinat.

Pe lângă aceste persoane, în conformitate cu prevederile art. 92 C. pr. civ., și procurorul poate porni un litigiu având ca obiect partajul judiciar, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor cu privire la care au fost dispuse unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

De asemenea, în procesul de partaj pot interveni terțe persoane, fie din proprie inițiativă, fie la cererea părților inițiale.

Dacă bunurile ce urmează a fi împărțite se găsesc în posesia sau dețința unui terț, în doctrină³¹ s-a considerat că este recomandabil să se solicite introducerea terțului respectiv în proces, putându-se face apel inclusiv la dispozițiile art. 78 C. pr. civ., pentru ca hotărârea să poată fi executată împotriva sa. În caz contrar, cel cărui îi revine în urma partajului bunul aflat la terț va trebui să introducă o nouă acțiune împotriva terțului, cea de revendicare.

5. Cererile posesorii

În ceea ce privește legitimarea procesuală activă, aceasta aparține posesorului, adică acelei persoane care exercită posesia (în cazul tulburării) ori care a exercitat posesia (în cazul depozedării) asupra bunului, însă, adesea, posesorul este chiar proprietarul bunului (chiar dacă, în unele cazuri, posesorul poate exercita posesia fie cu un alt titlu, fie ca simplă stare de fapt)³².

De exemplu, într-o cauză³³ s-a stabilit calitatea procesuală activă și pasivă a părților ca rezultat al dreptului de proprietate al reclamanților și ca rezultat al ocupării fără drept al imobilului reclamanților de către pârâți.

Pentru a pronunța această soluție, instanța a reținut că au fost dovedite condițiile pentru a se fi exercitat acțiunea posesorie, fiind dovedită calitatea de proprietar a reclamanților, conform contractului de vânzare cumpărare depus la dosarul cauzei și

³¹ G. Boroi, M. Stancu, *op. cit.*, p. 980.

³² G. Răducan, *op. cit.*, p. 438.

³³ Sentința nr. 2906/2020 pronunțată de Judecătoria Rădăuți, publicată în <https://sintact.ro/#/jurisprudence/534765505/1/sentinta-nr-2906-2020-din-10-nov-2020-judecatoria-radauti-actiune-posesorie-civil>, accesată la data de 07.06.2024.

acțiunea de deposedare din partea pârâtului, acțiunea constând în ocuparea unei suprafețe din terenul reclamanților și construirea pe acest teren a unui gard.

Pe lângă proprietarul bunului, chiar și titularii altor drepturi reale principale (superficie, uzufruct, uz, abitație și servitute) se pot adresa instanței pentru protejarea posesiei ce corespunde dezmembrământului dreptului de proprietate privată.

Cu referire la dreptul de uzufruct, în mod corect, s-a reținut în doctrină³⁴ că trebuie avut în vedere faptul că prerogativa posesiei este împărțită, în mod corespunzător, între uzufructuar și nudul proprietar, în sensul că există o posesie corespunzătoare dreptului de uzufruct, dar și o posesie corespunzătoare nudei proprietăți în raporturile dintre nudul proprietar și uzufructuar, acesta din urmă este doar un detentor precar, deoarece este obligat să restituie lucrul la încetarea uzufructului, însă, față de terți, uzufructuarul are calitatea de posesor, prin exteriorizarea atributelor unui drept real principal.

Prin urmare, uzufructuarul poate exercita cererea posesorie împotriva unui terț însă, acesta nu poate exercita cererea posesorie și împotriva nudului proprietar deoarece, conform prevederilor art. 950 alin. (2) C. civ., față de nudul proprietar uzufructuarul are obligația de restituire a bunului.

În cazul proprietății comune pe cote-părți, s-a reținut în doctrină că acțiunea posesorie între coproprietari nu ar putea fi folosită deoarece, în cazul acestei modalități a dreptului de proprietate privată, fiecare titular exercită posesia atât pentru sine, cât și pentru ceilalți³⁵.

Însă, susținem opinia unui alt autor³⁶ care, în continuare, apreciază că, în măsura în care s-ar dovedi că a intervenit o manifestare exterioară, din care ar rezulta că titularul ce a exercitat stăpânirea materială a înțeles să transforme posesia din una comună în una exclusivă, prin urmare, că a stăpânit bunul numai pentru sine, cu titlu de proprietar, atunci acesta va putea folosi acțiunea posesorie împotriva celorlalți coproprietari.

Tot în privința proprietății comune pe cote-părți, referitor la exercitarea acțiunilor posesorii împotriva unor terți, considerăm că fiecare coproprietar poate formula o acțiune prin care să apere posesia bunului, în conformitate cu prevederile art. 643 C. civ.

În situația proprietății comune în devălmășie a soților, în mod similar, unul dintre soți poate introduce o cerere posesorie împotriva unui terț pentru fapta acestuia de tulburare a posesiei.

Totodată, în doctrină³⁷ s-a reținut în mod corect că, în conformitate cu prevederile art. art. 949 alin. (2) C. civ., cererea posesorie poate fi introdusă și de cel care deține bunul cu titlu precar, cum ar fi locatarul, arendașul etc., cu condiția ca tulburarea ori deposedarea să nu fie pricinuită de cel față de care detentorul are obligația de restituire a bunului, astfel cum prevăd dispozițiile art. 950 alin. (2) C. civ.

³⁴ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1024.

³⁵ G. Răducan, *op. cit.*, p. 439.

³⁶ G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 1025.

³⁷ *Ibidem*.

În ceea ce privește calitatea procesuală pasivă, aceasta aparține oricărei persoane care tulbură exercitarea posesiei sau care a deposedat posesorul de bunul său, chiar dacă această persoană ar fi proprietarul bunului, unica excepție făcând-o persoanele față de care există obligația de a restitui bunul, astfel cum am arătat anterior³⁸.

Potrivit unei decizii pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, având în vedere că, în baza art. 1846 alin. (2) C. civ., posesiunea reprezintă deținerea unui lucru sau folosirea de un drept, exercitată, una sau alta, de noi înșine sau de altul, în numele nostru, rezultă că cel care exercită posesia imobilului revendicat pentru sine va avea calitate procesuală pasivă, într-o acțiune în revendicare de drept comun, întemeiată pe dispozițiile art. 480 C. civ., fiind îndreptată împotriva posesorului neproprietar³⁹.

6. Concluzii

Calitatea procesuală presupune identitatea dintre persoana reclamantului și persoana care este titularul dreptului subiectiv dedus judecății, respectiv identitatea dintre persoana pârâtului și cel obligat în cadrul raportului juridic dedus judecății.

Am analizat în acest articol calitatea procesuală a părților în cadrul unora dintre procedurile speciale din Codul de procedură civilă, proceduri în care legiuitorul fie recunoaște calitate procesuală doar anumitor subiecți ai raportului juridic litigios (cum este cazul divorțului), fie recunoaște calitatea procesuală oricărei persoane interesate (cum este cazul procedurii de declarare a morții).

În funcție de fiecare situație în parte, instanța este obligată să verifice existența calității procesuale active și pasive, chiar și din oficiu, deoarece raportul juridic de drept procesual se întemeiază doar pe un raport juridic de drept material existent.

³⁸ G. Răducan, *op. cit.*, p. 438.

³⁹ Decizia nr. 1021/2006 pronunțată de ICCJ, Secția Civilă și de proprietate intelectuală în data de 31.01.2006, publicată în <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=26413#highlight=##>, accesată la data de 07.06.2024.